

INTERVIEW:

Kvindelige mønsterbrydere i dansk politik

Af Anne Sofie Allarp

Som kvinde er man henvist til at arbejde halvanden gang så meget og erkende, at man altid vil være 'den anden' – det element, der stritter og udfordrer den hierarkiske orden, som er tilrettelagt af alle de mænd, der kom før en. Det fortæller de kvinder, der var først på tre af landets udenrigspolitiske poster.

Kvindelige ministre er ikke længere et særsyn.

Fra at udgøre højest en håndfuld i regeringer midt i det 20. århundrede udgør kvinder ofte mellem en tredjedel og op mod 45 procent i moderne danske regeringer.

Men selv om der nu oftere er kvinder på ministerposterne, så er det stadigvæk en sjældenhed at se kvinder på landets tungeste ministerposter. Vi har igennem 172 års demokratisk historie haft to kvindelige statsministre ind-

til videre, Helle Thorning-Schmidt (S) og den nuværende, Mette Frederiksen (S), en enkelt kvindelig finansminister, nemlig Pia Gjellerup (S), en kvindelig udenrigsminister, Lene Espersen (K), to kvindelige forsvarsministre, Gitte Lillelund Bech (V) og den nuværende Trine Bramsen (S) – og ingen kvindelige skatteministre.

Når det kommer til de udenrigspolitisk tungeste embeder i folkestyret, er det også næsten kun mænd. Ud over den nævnte ene kvindelige udenrigsminister og de to kvindelige forsvarsministre, har det været to kvindelige udviklingsministre siden posten blev oprettet som selvstændig ministerpost i 1993, Helle Degn (1993-1994) og Ulla Tørnæs ad to omgange.

Forud havde regeringen Hilmar Baunsgaard (1968-1971) sat kulturminister Kristen Helveg Petersen til også at være minister for teknisk sam-

Anne Sofie Allarp er jurist og forfatter og har i en årrække arbejdet som skribent og journalist, blandt andet som vært og international redaktør på Radio24syv. Hun er fast kommentator på Berlingske, driver indie-mediet Globalisten, og mener ofte noget om politik og internationale forhold i danske medier.

arbejde med udviklingslandene og nedrustningsspørgsmål. Og under statsminister Anker Jørgensen var Lise Østergaard i slutningen af 1970'erne minister uden portefølje med særligt henblik på udenrigspolitiske spørgsmål. Og Pia Olsen Dyhr var i en periode handels- og investeringsminister i Helle Thorning-Schmidts regering.

Kun på posten som dansk Europa-kommissær har der indtil videre været lige mange kvinder og mænd.

Det er en særlig disciplin at være en minoritet i en social sammenhæng. Når det er en kvinde, som et land sender ud for at repræsentere sig, er kønnet et særligt vilkår. Men hvordan har de første kvinder på landets udenrigspolitiske poster oplevet og håndteret opgaven?

Tidsskriftet *Udenrigs* har talt med de kvinder, der var den første kvinde på posten som forsvarsminister, udviklingsminister og Europa-kommissær.

Gitte Lillelund Bech

Gitte Lillelund Bech (V) var forsvarsminister i Lars Løkke Rasmussens regering. Hun sad i Folketinget mellem 1999 og 2013, og er nu direktør og partner i kommunikationsvirksomheden Advice.

I 2010 blev hun ved ministerrokade udnævnt til forsvarsminister efter Søren Gade (V).

Gitte Lillelund Bech var forsvarsminister i 18 måneder, under hvilke hun besøgte Danmarks tropper i Afghanistan flere gange. Hun spillede også en central rolle, da Danmark i 2011

valgte at gå militært ind i borgerkrigen i Libyen. Hun fik gennemført en ny veteranpolitik, der øgede støtten til de udsendte soldater, deres pårørende og til veteraner.

Posten som forsvarsminister krævede, at hun skulle arbejde på flere fronter, dels med det ministerielle arbejde, og dels mod de forventninger, der var til hende på grund af hendes køn.

”Det hjalp meget, at jeg havde siddet i både Forsvarsudvalget og været formand for Det Udenrigspolitiske Nævn forud for at tiltræde som forsvarsminister,” fortæller hun.

”Det betød, at jeg var sikker og hjemme i stofområdet og i det politiske. Og det var ekstremt vigtigt for mig, at

jeg ikke kunne komme til at se ud som en idiot overfor personer i Forsvaret.”

Hun følte, at hun skulle overkomme en del fordomme. ”Der var en tendens til at sætte mig i bås i starten. For det første har jeg nemt til tårer, og jeg tuder rask væk. Og så havde jeg markeret mig ved at kræve, at der skulle være flere kvinder ind i hæren. Det afstedkom en del reaktioner.”

Gitte Lillelund Bech søgte at nuancere billedet af hende ved at tage på personligt besøg rundt omkring i Forsvaret: ”Dem i Forsvaret, som ikke kendte mig personligt, gjorde jeg noget ekstra ud af at tage ud og møde i begyndelsen af min ministerperiode.”

Det personlige møde var en måde, hvorpå hun kunne vise, at hun fagligt var dygtig. Det faglige, og hendes store erfaring fra Folketingets udvalgsarbejde, var hendes vigtigste ballast.

Når det er en kvinde, som et land sender ud for at repræsentere sig, er kønnet et særligt vilkår

”I EU-kredsen var vi kun tre kvindelige forsvarsministre, så jeg forventede af mig selv, at jeg skulle være ekstra skarp til møderne,” fortæller hun. ”Men jeg oplevede ikke, at mit køn var et problem, når folk først fandt ud af, at jeg vidste, hvad jeg talte om. Og derudover var det således internationalt, at Danmark på det tidspunkt havde tre værn i krig. Det gav en naturlig autoritet omkring Danmark.”

Trods det gjorde Gitte Lillelund Bech sig én primær erfaring på posten, som hun mente havde en direkte kobling til hendes køn: ”Jeg følte, at jeg skulle arbejde halvanden gang så meget som andre.”

Helle Degn

Gitte Lillelund Bechs erfaring spejles af Helle Degn (S), som er tidligere medlem af Folketinget igennem knap tre årtier (1971-2000). Hun var den første kvinde, som opnåede et kvart århundredejubilæum i Folketinget, og så blev hun den første kvindelige udviklingsminister. Helle Degn var udviklingsminister 1993-94 i Poul Nyrup Rasmussens regering.

Hun var siden formand for Udenrigspolitisk Nævn i Folketinget mellem 1994-2000, formand for den danske CSCE-delegation (nu OSCE -) 1995-98, parlamentsformand for OSCE 1998-2000, og medlem af Europarådet i seks år, blandt andet som formand for deres økonomiske komité.

Da Helle Degn selvvalgt trådte ud af Folketinget i 2000, blev hun kommissær for Østersørådet af udenrigsministre frem til 2004.

Som udviklingsminister blev hun sidestillet udenrigsministeren. Udvik-

lingsministeriet var nyoprettet, og hun blev den første minister. Men tvedelingen af ministeriet førte til en række loyalitetsproblemer og forstyrrelser af hierarkierne.

Helle Degn oplevede i den forbindelse konflikter med embedsværket:

”Pludselig var der to ministre i Udenrigsministeriet. En almindelig udenrigsminister, nemlig Niels Helveg Petersen, men også en ny minister, nemlig mig som udviklingsminister, og det betød så, at der var to karriereveje i Udenrigsministeriet.”

De to nye ministerier betød igen, at embedsværket skulle forholde sig til, hvem man skulle være mest loyale overfor.

”Det skabte forvirring,” fortæller hun og fortsætter: ”Og så lavede jeg jo den uorden, som kvinder laver i hierarkier. Mænd er vant til sådan nogle hierarkiske strukturer. Mænd er mere hierarkisk opdraget, og de er mere systemloyale. Sådan er kvinder i meget mindre grad. Vi er konsensusøgende i kvindekulturen”.

Ministeriet var i det hele taget primært et hierarki for mænd på daværende tidspunkt, fortæller Helle Degn.

”Da jeg var i Udenrigsministeriet, var der kun to eller tre kvindelige ambassadører. Jeg oplevede ofte ikke at blive indtænkt til diverse møder. Og jeg var nødt til hele tiden at gøre opmærksom på mig selv for at få systemet til at inkludere mig.”

Hun peger på, at man må se bredere på den sammenhæng, man indtræder i som kvinde. ”Når man kommer ind i et system, så er der en struktur, men der er også en kultur, og man bliver nødt til at forholde sig til begge dele.”

Hun havde nogle mål med minister-tiden, som hun gerne vil nå, men det krævede forandringer, siger hun.

”Jeg havde været ordfører på området i to årtier. Jeg havde siddet mange år i Folketinget, og jeg havde godt samarbejde med de andre ordførere på området. Og jeg havde den fordel, at jeg også havde siddet i Finansudvalget, og jeg kendte i det hele taget mit ressortområde rigtig godt, så jeg satte mig for at lave om på systemet.”

Hun omorganiserede arbejdet med udviklingslandene således, at ministeriet i stedet for at have samarbejde med 66 lande fremover kun fokuserede på 22 lande.

”Vi er jo administrativt et lille land, og det gav meget mere mening at fokusere støtten og samarbejdet på færre partnere. Men det betød jo så også, at jeg blev upopulær i starten af min embedsperiode, fordi jeg fjernede mange små og større bevillinger, og tog dermed ’magten’ fra mange mænd ved deres skriveborde, hvor de havde siddet og spillet små konger ude i verden.”

Helle Degns erfaring på posten som minister og som repræsentant i en række internationale fora var, at det stadig gjorde en stor forskel at være kvinde i internationalt regi: ”Folk er på forhånd skeptiske. Og det handlede ikke kun udseendet, jeg så jo rasende godt ud.”

Det handlede mere om venskaber og især netværk, som kvinder ikke var en del af.

”Det tager lang, sej tid at komme ind i mændenes netværk, hvor magten forhandles og fordeles.”

Ritt Bjerregaard

Ritt Bjerregaard (S) var toppolitiker gennem mange år for Socialdemokratiet. Hun blev valgt til Folketinget i 1971 og sad der indtil 1995. Hun er tidligere undervisningsminister, fødevareminister, overborgmester og Europa-kommissær for miljø mellem 1994 til 1999. Ritt Bjerregaard blev den første kvinde på posten som dansk Europa-kommissær.

”Det betød noget for mig selv at få posten som den første kvindelige Europa-kommissær,” fortæller hun.

Men valget af hende var en del af en større kabale, der også passede Ritt Bjerregaards partiformand ret godt.

”Jeg har tænkt over, hvorfor det blev sådan, at jeg fik den post. Jeg er tilhænger af kønskvotering, og allerede i de år var Europa-Parlamentet meget optaget af, at der var alt for få kvinder i Europa-Kommissionen. Daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussen var bevidst om, at man ville have flere kvinder ind. Formanden for Kommissionen, Jacques Santer, vidste, at han skulle møde i Europa-Parlamentet med flere kvinder end før for at blive godkendt. Han havde derfor kommunikeret til stats- og regeringscheferne, at hvis de stillede med en kvindelig kandidat, så kunne de få tungere poster. Det passede Poul Nyrup Rasmussen perfekt: Han kunne komme med en kvinde, og han kunne samtidig komme af med mig i dansk politik.”

I modsætning til Helle Degn og Gitte Lillelund-Bech, så var den internationale post det sted i hendes karriere, hvor kønnet har spillet den mindste rolle: ”I Europa-Kommissionen kommer vi fra hvert

FORMAND: Helle Degn som nyvalgt OSCE-parlamentsformand med den russiske delegation.

[Foto: Privat]

MØNSTERBRYDERE: Helle Degn og Ritt Bjerregaard er to banebrydende kvinder i dansk udenrigspolitik og var, blandt mange vigtige poster, Danmarks første kvindelige hhv. udviklingsminister og Europa-kommissær.

[Foto: Privat]

vores land, og det er nationaliteten, der spiller en rolle. Jeg blev kommissær for et enkelt område, så i den kontekst var kønnet relativt underordnet.”

I det nationale politiske arbejde, har Ritt Bjerregaards køn og fremtoning til gengæld været i fokus gennem hele hendes karriere.

”Den første store skandalehistorie i Danmark, som jeg var genstand for, tror jeg ikke, jeg var blevet udsat for, hvis jeg var en mand. Det var i slutningen af 1974, mens jeg var undervisningsminister,” fortæller hun.

Hun ville have valgt en repræsentant til styrelsesrådet i UNESCO, som er FN’s organisation for uddannelse, kultur, kommunikation og videnskab. Hun havde indstillet en kvinde, men pludselig var der en modkandidat fra Tyrkiet, som var en mand.

”Jeg måtte i gang med et større arbejde for at promovere den danske kandidat. De rigtige personer

skulle inviteres de rigtige steder hen. Blandt andet fik jeg inviteret UNESCOs generalsekretær, og Danmark fik sin kandidat valgt. Og så kom der rigtig meget ballade ud af det, og over at jeg skulle have brugt alt for mange penge, og Anker (Jørgensen, red.) fyrede mig som minister.”

Rigsrevisionen reviderede sagen, og fandt ud af, at Ritt Bjerregaard ikke havde brugt flere penge end de mandlige kolleger. Men pressen havde en fest med historien.

”Ekstrabladet havde ovenikøbet hyret en model til at ligge og slange sig

på en seng på det meget omtalte Hotel Ritz i Paris og foregive at være mig. Den sag tror jeg ikke, en mand ville have været udsat for på samme måde,” konkluderer hun.

Kampen for et netværk

Alle tre har gjort sig tanker om muligheden for at skabe netværk. Helle Degn fortæller: ”Mændene har en måde at lave netværk på, og det er at gå ud at drikke sammen. Og det er ikke altid sådan, at man bare kan koble sig på. Jeg var for eksempel som OSCE-parlamentsformand på besøg hos præsidenten for Aserbajdsjan, som under besøget inviterede mig ned i sin hule, hvor jeg tror, han har underholdt mange mandlige gæster med vodka og porno. Og det var på en måde fuldstændig forkert at sidde der som kvinde.”

Under besøget tog præsidenten af Aserbajdsjan mig med ned i sin hule, hvor jeg tror, at han har underholdt mange mandlige gæster med vodka og porno. Det var på en måde fuldstændig forkert at sidde der som kvinde.

Og netværkene skaber konkrete resultater, fortæller Degn videre: ”Jeg var formand for Folketingets Udenrigspolitiske Nævn i seks år i træk. Det er det fineste udvalg i Folketinget, så der er høj prestige i at sidde i det. På et tidspunkt spurgte Gert Petersen (tidl. formand for SF, red.) mig, hvorfor er der ikke var flere kvinder i Nævnet. Jeg svarede ham, det var der ikke, for de kunne jo ikke komme til.”

Ritt Bjerregaard forsøgte at skabe et kvindenetværk i Kommissionen uden held: ”Jeg inviterede for eksempel de andre kvindelige kommissær-

er på middag en aften. Det var tyske Monika Wulf-Mathies, det var Emma Bonino fra Italien, Edith Cresson fra Frankrig og svenske Anita Gardin, og det var vældig hyggeligt, men der var aldrig nogen af dem, der gjorde gengæld. Det forekom dem åbenbart ikke naturligt. Vi havde et udmærket forhold til hinanden. Men det var nyt for dem, at man kunne skabe netværk på den måde.”

Så måtte hun ty til de vanlige strukturer: ”Mit ansvarsområde var miljøet, og på det tidspunkt var miljøet ikke så højt oppe på dagsordenen. Det var tit svært at få miljøforslagene igennem i kommissionen.”

Ritt Bjerregaard så et behov for alliancer og vurderede, at det kunne være den meget indflydelsesrige industrikommissær, tyskeren Martin Bangemann: ”Han sagde ja til en frokost, som jeg inviterede ham på. Undervejs sagde han: ’Du har vel gjort det her, for at vi to kan bruge hinanden til noget?’ Det havde han ret i.”

Bangemann og industrien kunne godt bruge en større grøn profil, og han var sikker på, at miljøet også ville have godt af en mere industriel vinkel, havde han så sagt.

”Vi lavede en aftale om, at vi handlede de store sager af med hinanden, før de kom på møderne i Kommissionen. Det hjalp. De andre kolleger tænkte simpelthen, at det havde jeg nok klapet af med Bangemann, og så var der taget de hensyn, der skulle tages. Jeg fik meget nemmere ved at få mine forslag igennem,” fortæller Bjerregaard.

Man skal i det hele taget finde sin egen vej, fortæller Gitte Lillelund Bech:

”Jeg droppede for eksempel det, som min forgænger Søren Gade gjorde. Han inviterede ordførerne på rødvin og bøffer om aftenen. Det gad jeg ikke. Jeg fandt en anden måde at være sammen med dem på dem på.”

Lillelund Bech gik til gengæld mere i dybden med sine relationer: ”For mig gjorde det at være kvinde, at jeg måske arbejdede lidt mere på de personlige kontakter. Det blev vigtigere for mig at have en god relation til folk. Jeg arbejdede jo blandt andet sammen med daværende forsvarschef Knud Bartels. Når vi var til møde sammen, så hed han ’forsvarschefen’ og jeg ’ministeren,’ men mellem os hed han Knud og jeg hed Gitte.”

Det var et spørgsmål om at finde ind til mennesket bag dem, hun arbejdede sammen med: ”På den måde blev det lille handicap, som det ofte var at være kvinde, også en fordel. Jeg brugte lige den ekstra tid på at nå ind bag uniformen og få etableret en relation.”

Det var et spørgsmål om at finde ind til mennesket bag dem, hun arbejdede sammen med: ”På den måde blev det lille handicap, som det ofte var at være kvinde, også en fordel. Jeg brugte lige den ekstra tid på at nå ind bag uniformen og få etableret en relation.”

Kønnet som styrke

Og der er i det hele taget styrker ved at være kvinde i udenrigspolitikken, mener alle tre.

Gitte Lillelund Bech siger: ”Jeg tror, at kvinder er bedre til at smalltalke. Det at kunne smalltalke om hvad som helst er en vigtig evne at have i diplomatiet. Og kvinder har ofte en mere uformel og lettere tone med hinanden. For eksempel var Søren Gade og Per Stig Møller

Ritt Bjerregaard forsøgte at skabe et kvindenetværk i Kommissionen uden held.

som hund og kat, da den ene sad i Forsvarsministeriet og den anden i Udenrigsministeriet, mens Lene Espersen og jeg tog en telefon til hinanden, når der var noget, der skulle diskuteres. Det er som om, at isen brydes nemmere, når man er kvinde.”

Helle Degn siger: ”Jeg tror, at vi kvinder har et lidt andet blik. Det vigtigste for mig var ikke at vinde krige, men at vinde freden. Jeg sendte på vegne af Danmark penge til Desmond Tutu i Sydafrika, så han kunne forberede Sandhedskommissionen efter apartheidregimet. Vi skaffede vidnebeskyttelse i London til de vigtigste vidner i retsopgøret. Og derfor kom Nielson Mandela også til Danmark to gange i løbet af sit præsidentskab for at sige tak.”

”Kønnet har betydning for politikken,” siger Ritt Bjerregaard. ”Jeg vender hele tiden tilbage til Simone de Beauvoir, for vi er ’den anden’. Vi kvinder er dem, der er anderledes, vi er dem, der stikker ud, og som man skal forholde sig til. Vi kommer også med noget nyt. Mange kvinder har haft en anden opvækst end mænd, og derfor har de andre forudsætninger. Kvinder i større stillinger har ofte været store søstre, og de har været vant til at orientere sig bredt mod familien og til at påtage sig en række opgaver i familien. Mænd er mere optaget af sig selv og det, de skal have sagt. Kvinder lægger mærke til den større helhed.”

Bjerregaard oplevede ofte det sidste i forhandlingssituationer.

”Jeg kunne komme ud fra forhandlingslokalet og sige til de andre: lagde I ikke mærke til, at Schlüter ikke hav-

de nogen kontakt med sin finansminister? Hvad tror I, det betød? Det havde mændene omkring mig overhovedet ikke lagt mærke til. Men det er noget, vi kvinder gør. Ikke at det er noget medfødt, det er et spørgsmål om, at vi er opdraget anderledes, og vi har nogle andre opgaver i vores barndom og ungdom. Der er andre forventninger til os.”

Helle Degn konkluderer: ”Flere kvinder på de her poster vil betyde, at der vil komme en mere mangfoldig tilgang til politikken. Kvinder er en kvalifikation, vi ser andre perspektiver.”

Alle tre har de oplevet at skulle forholde sig meget konkret til sig selv, til deres fremtoning og deres ageren.

Gitte Lillelund Bech siger: ”Når du spørger, hvilke særlige vilkår, der knyttede sig til mit køn, så var den største udfordring faktisk ved begravelser og båretagelser. Vi havde jo en del soldater i Afghanistan, og desværre skete det en gang imellem, at en af dem ikke kom hjem i live. Jeg har meget let til tårer, og jeg måtte arbejde rigtig meget med mig selv for ikke at græde mere end de nærmeste.”

Hun fortalte sig selv, at hun skulle være ked af det som person nummer 100 i rækken af dem, der var mest ked af det. Og for at holde sig på det spor fandt hun en teknik, når hun var til begravelse for en falden soldat: ”Jeg havde en særlig uniform, som jeg tog på. Det var en særlig sort jakke, og så tog jeg altid briller på i stedet for mine kontaktlinser. Og så var det som om at jeg kunne træde ind i en rolle, hvor jeg ikke var Gitte, for hun ville jo græde mindst lige så meget som familien.”

For Helle Degn og Ritt Bjerregaard, som kom i Folketinget som unge samtidig, var der mange overvejelser knyttet til deres fremtoning.

Helle Degn siger: ”Jeg kom fra Blågård Lærerseminarium og fik min tjenestemandsstilling som lærer, og som lærer observerer man den gruppe, man træder ind i. Da jeg startede i Folketinget sammen med Ritt Bjerregaard og Inge Fischer Møller, var det meget klart for os, at der ikke skulle være noget med hotpants og lange støvler. Det havde Lene Bro klart vist os.”

Lene Bro var socialdemokratisk medlem af Folketinget og ryddede alle forsider ved at troppe op i hotpants og lange hvide støvler i Folketingssalen.

Det havde en konkret indvirkning på Ritt Bjerregaard også. ”Vi ville ikke gå i tøj, som var pyntet. Så vi gik meget neutralt klædt. Jeg ønskede ikke at komme i en situation, hvor min påklædning var det, som der blev skrevet om i avisen dagen efter, i stedet for det, jeg sagde. Så jeg gik meget stringent efter påklædning, som var upåfaldende, og det var klogt dengang. Vi havde Lene Bro som advarsel. Det ville hverken Helle, Inge eller jeg identificeres med. I dag er jeg glad for, at den udvikling er overstået, sådan at kvindelige politikere ikke behøver at spekulere så meget over det”.

”Køn betød langt mere i dansk politik,” fortæller Ritt Bjerregaard videre. ”Jeg var 32 år, da jeg blev minister. Det var man slet ikke vant til. I valgkampen

i 1973 handlede det hele om ministerbilen. Det var helt umuligt for kvinderne at forestille sig, at en ung kvinde kunne køre i sådan en ministerbil, selvom alle ministrene jo gjorde det. Kvinder ser som bekendt anderledes ud end mænd, og alene det kunne der køres på.”

Helle Degn tilføjer: ”Men vi gik i lange bukser, og det var også lidt frækt den gang. Den gamle Kong Frederik havde sagt, at damer ikke går i lange bukser, men vi nægtede at tage den lille blå nederdel på og ligne vores mødre.”

Hun fortsætter: ”Til gengæld er det vigtigt, at man har farverigt tøj på, som man for eksempel ser med Dronning Elizabeth eller Angela Merkel. Det er vigtigt, at kvinder kan se, at de har fået kvinder valgt ind. På diverse gruppebilleder internationalt har kvinder har ofte glade stærke farver på, gul eller rød eller koboltblå.”

Og gad vide, om farverne breder sig på de traditionelle familiefotos i fremtiden.

Ritt Bjerregaard siger: ”Jeg hørte på et tidspunkt en anekdote fra Norge, fra tiden hvor Gro Harlem Brundtland var statsminister. Det var en lille dreng, der spurgte sin mor: Kan mænd også blive statsministre? Når vi kommer dertil, er vi kommet rigtig langt.”

○○○